

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן

מליובאוויטש

בהעלותך

מתורגם ומעובד לפי השיחות של לקוטי שיחות חלק כג

(תרגום הפשוט)

יוצא לאור על ידי

„מכון לוי יצחק“

כפר חב"ד ב'

שנת חמשת אלפים שבע מאות ושמונים וארבע לבריאה

שנת השבעים וחמש לנשיאות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח

בהעלותך

כיצד, אפוא, אומר כאן רש"י, "למדת" 11 – שהענין של, "אין סדר מוקדם ומאוחר בתורה נלמד רק עתה מענין זה?" 12?

ב. ההסבר לכך: החידוש כאן הוא, שאין סדר 13 מוקדם ומאוחר בתורה, בלשון זו אין רש"י מתבטא במקומות הקודמים.

במקומות הקודמים שבהם אומר רש"י, אין מוקדם ומאוחר בתורה מדובר אודות פרשה מסויימת, מאורע 14 או דיבור של הקדוש-ברוך הוא, שאינם כתובים במקומם 15. במקרים אלו אין קיים קושי רב לגבי שינוי הסדר, כי התורה איננה ספר, "דברי הימים", המספר את סדר המאורעות ואת הזמן שבו נאמר כל ציווי 16. בכל המקומות שבהם מפרש רש"י שאין מוקדם ומאוחר בתורה 17, בכונתו רק למנוע טעות

א. על הפסוק, "וידבר ה' אל משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר", שציוה הקב"ה על עשיית הפסח, ולאחר מכן את פרשת פסח שני 2, מצטט רש"י את המילים, "בחודש הראשון", ומפרש: "פרשה 3 שבראש הספר לא נאמרה עד אייר 4 למדת שאין סדר מוקדם ומאוחר בתורה...", "כלהלן בסעיף ג'.

יש להבין:

הענין של, "אין מוקדם ומאוחר בתורה" כבר ידוע לפני כן, ענין זה כבר נלמד במספר פסוקים לפני כן, כפי שאומר רש"י בפירושו, מיד בפרשה הראשונה, בסוף פרשת בראשית, על הפסוק 5 "לא ידון רוחי באדם... והיו ימי מאה ועשרים שנה", וכן במספר מקומות לפני כן 6.

יותר מכך: פרט זה עצמו, שינוי הסדר של ה"פרשה שבראש הספר", כבר ידוע לפני כן, בפרשה שנלמדה זה עתה, פרשת קרבנות הנשיאים, אשר זמנה נאמר במפורש בתורה? "והיה ביום כלות משה להקים את המשכן", אשר "ראש חודש ניסן היה" 8, ומכך "למדת", ש"אין מוקדם ומאוחר" בפרט זה, כי "פרשה שבראש הספר לא נאמרה עד אייר!"

ויותר מכך – שם אין רש"י מפרש דבר?

ומוצאים זאת אף לפני כן באותה פרשה "וישלח 9 מן המחנה", אשר על כך מפרש רש"י 10, "פרשה זו נאמרה ביום שהוקם המשכן", וזה היה בראש חודש ניסן, כאמור לעיל.

(1) פרשתנו ט, א.

(2) ט, ו ואילך.

(3) כ"ה בדפוסים שלפנינו, ובדפוס ראשון ושני וכ"כ כתי"ר רש"י (שתח"י), "ופרשה".

(4) לכאורה לא בא רש"י כאן לחדש פרשה שבראש הספר לא נאמר עד אייר, שהרי מפורש הוא בכתוב שם (באחד לחודש השני), אלא שמודיע המציאות (שלכן מזה למדין ש"אין סדר כ"ו") וכמוכח עוד יותר מהגירסא הנ"ל (הערה 3), "ופרשה" בו"אז החיבור, היינו רש"י בא להדגיש הניגוד של הומו, בחודש הראשון" (הנ"ה של רש"י) לזמן אמירת פרשה ראשונה. וע"ד הלשון בספרי כאן, "שבתחלת הספר הוא אומר וידבר ה'.. וכאן הוא אומר בחודש הראשון ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה".

(5) ג, 1.

(6) וישלח לה, כט. שמות ד, כ. יתרו יט, יא. תשא לא, יח. זו

ה, ב. ויש עוד אופן שאינו מפורש ברש"י הלשון, אין מוקדם ומאוחר אבל תוכן פירושו הוא שאין וכתובים על הסדר. ואכ"מ.

(7) נשא ו, 1.

(8) ל' רש"י שם.

(9) ה, ב.

(10) והוא (כמ"ש רש"י שם) מ, מס' גיטין ב' הניקין (ס, א) ולהעיר מתורה תורה חתומה שם, שזוהי כונת הש"ס בהבאת

דרשה זו – להוכיח דאין מוקדם ומאוחר בתורה (כפירושם ב, תורה חתומה ניתנה). וראה פנים יפות נשא שם.

(11) מקורו של רש"י בפשטות הוא, כמצויין בדפוס רש"י (בגמ' פסחים ו, ב) (ובספרי כאן). ובגמ' (ובספרי) הוא ע"ד לשון רש"י: "בגמ' זאת אמרת אין מוקדם ומאוחר בתורה" (ובספרי, ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה). אבל בגמ' (בבלי – בירושלמי ראה שקלים פ"ו ה"א) לא מצאתי לע"ע בנוגע לכתובים אחרים בתורה אין מוקדם ומאוחר. וראה הערה הבאה. ובהערות 22, 25.

(12) בפשטות יש לומר כי דוקא ב' פרשיות אלו שהתורה מקדימה את הפרשה שבה מפורש הזמן המאוחר לפרשה שבה מפורש הזמן המוקדם, "למדת שאין סדר מוקדם ומאוחר" משא"כ בשאר המקומות בתורה, שבהכתובים עצמם אין מפורש (ומוכרח) שפרשה המאוחרת נאמר לפניו. ואפשר שיש ליישבם בדרך אחרת. ולכאורה זהו הפירוש הפשוט בלשון הגמרא שם "זאת אומרת כו" (ראה פנים יפות נשא שם). ומתורצת לכאורה קשיית רע"א בגליון הש"ס שם מדוע למדו זאת מכאן*.

(13) כ"ה בדפוס רש"י שלפנינו כולל דפוס ראשון ושני (ובכמה כתי"ר רש"י (שתח"י). ובכמה כתי"ר אחרים (שתח"י) ליתא.

(14) כמו בפ' בראשית וישלח שמות יתרו (יח, ג) תשא – שם. (15) כבפ' צו בשלח יתרו (יט, יא) – שם.

(16) וע"פ פש"ט – בכלל אין צורך לידע הזמן דציווי התורה (ומאי נפק"מ?). וראה פרש"י ר"פ אחרי מה ת"ל כ' (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 123 הערה 3).

(17) להעיר שבכנה"ל אין לשון רש"י, "למדת" שאין מוקדם

(* כן משמע לכאורה שכונתו להקשות על מ"ש "זאת אמרת אין מוקדם כו" (שנ"ז הוא הציון). ומעיד מפרש"י בג' מקומות לפני זה שמפורש כבר שאין מוקדם כו'.

אבל י"ל (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 125) שכונתו להקשות על המשן לשון הגמרא שאינו מונעת בגליון הש"ס (שיש הפרש בין חד ענינא לתרי ענינא).

כי דזוקח לומר שכונתו רק לציין עוד מקומות לפני – שהרי יש הרבה מקומות ברש"י (כנסנו בהערה 6) יש עוד מקומות לפני רש"י (מכילתא בשלח טו, ט. ספרי פרשתנו בדעת רבי).

וגם בתוס' ברכות ו. ב. ועוד. ואכ"מ.

זו. וכך גם ב"ספרי"²². בפשטות ניתן היה להשיב, שרש"י מדייק בלשונו ואומר "למדת", שלא כנאמר ב"ספרי"²³ "ללמדך". כלומר, שלפי הספרי שינתה התורה את הסדר כדי ללמדנו – "ללמדך" – שאין סדר מוקדם ומאוחר בתורה. ואילו לפי רש"י – "למדת" – אין הכוונה שהתורה שינתה את הסדר למטרה זו, אלא שמשניו הסדר אנו למדים²⁴ שאין סדר מוקדם ומאוחר בתורה²⁵. ולפיכך מתעוררת השאלה, ולמה לא פתח בזו, כי כידוע²⁶, במקום שנאמר הכלל, אין מוקדם ומאוחר בתורה" יש לתורה מטרה והסבר לסדר²⁷ שבו כתובות הפרשיות.

אך עדיין אין הענין "חלק": לפי זה אין השאלה, למה לא פתח בזו, אלא, מדוע התורה: (א) שינתה את הסדר, (ב) הקדימה את הפרשה הריא. ורש"י היה צריך לשאול, למה שינה הסדר ולמה פתח בפרשה שבראש הספר וכדומה? כן נדרש הסבר לגבי הניסוח של שאלת רש"י "ולמה לא פתח", ולא, ולמה לא להקדים²⁸ וכדומה?²⁹

22 בפרשתנו עה"פ, אלא שמתחיל, בגנות ישראל הכתוב מדבר שה' להם אחד עשר חודש שהיו חונים לפני הר סיני, אבל ממשך, ללמדך (ובג' הליקוט: וללמדך) שאין מוקדם ומאוחר בתורה, שבתחילת הספר הוא אומר וידבר ה' כו' .. ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה. והג'גות, "שלא עשו אלא פסח זה בלבד" מפורשת בספרי לקמן על הפסוק ט, ה. ובתולדות אדם (לספרי) מפרש, שהגנות בספרי כאן (ט, א) היא בהפסוק שבתחילת הספר, וכאן בא ללמד שאין מוקדם כו', והגנות בספרי לקמן שם מפרש שהיא במה שלא הקריבו קרבנות בכלל במשך מ' שנות היותם במדבר. אבל בית רענן ליל"ש כאן מפרש בספרי (ט, א) דהכוונה ב, גנות ישראל היא לזה שלא הקריבו אלא פסח זה בלבד, כבפרש"י.

23 עה"פ כאן. ראה הערה הקודמת.
24 ראה באריכה מלאכת הקודש (על רש"י) כאן.
25 פשטות לשון הגמרא, "זאת אומרת כו'" הוא ע"ד לשון רש"י, "למדת", ולא שבשביל זה הקדים הכתוב את המאוחר, כלשון הספרי, "ללמדך". אבל בגמ' מאמר זה בא כתיבין על הקשיא, ותכתוב ברישא דהוש ראשון והדר נכתוב דהוש שני". ומשמע קצת, שנכתב בשינוי הסדר כדי ללמד. ואכ"מ.
26 ע"ד דעת הרמב"ן – ראה רמב"ן קרח טו, א, צו ת, א. ועוד. ובפרשתנו עה"פ בתחלתו, לאחרי שמביא, מכאן אמרו חכמים אין מוקדם ומאוחר בתורה, ממשך, וטעם האירוח היה הו' כו'". וברבעה"ז פירשנו עה"פ, לאחר שמביא הגמ' בפסחים, ומשני אין מוקדם ומאוחר בתור", ממשך, וזו"מ יש ליתן טעם בדבר כו'".
27 ראה של"ה תב, ב. פנים יפות נשא שם. פרשתנו עה"פ. באר יצחק לרש"י כאן, ובספרי דבי רב (לספרי כאן) מפרש ער' ובלשון, ולגמ' דע"פ, ומבאר שבוה פליגי ת"ק ורבי, ודלעת ת"ק כי משכתבא טעמא אמרינן אין מוקדם כו' ודלעת רבי אפי' בלא טעמא מצינו למימר אין מוקדם כו'.
28 וכלשון רש"י נה יא, לב: ולמה הקדים כו'.
29 בבאר מים חיים כאן, אע"פ שאין דרך רש"י לתרץ כל

לגבי זמן המאורע או הציווי, כאשר הדבר חשוב לפשוטו של מקרא שם¹⁸ או במקום אחר¹⁹.

לפי זה מובן מדוע אין רש"י אומר ש"אין מוקדם ומאוחר בתורה" לפני כן, על הפסוק, "ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן" או על "וישלחו מן המחנה", כי במקומות אחרים מפרש על ידי כך רש"י מתי נאמרה הפרשה, ואילו כאן מצויין זמנה של הפרשה במפורש "ביום כלות משה". ובפרשה "וישלחו מן המחנה" מפרש רש"י "פרשה זו נאמרה ביום שהוקם המשכן", כדלעיל. אך בענינו רואים שהתורה באה להדגיש את הסדר והזמן של הציוויים והמאורעות, הן בפרשתנו, וידבר הוי' אל משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחודש הראשון לאמר", והן בתחילת הספר "וידבר ה' אל משה במדבר סיני באוהל מועד באחד לחודש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר", ולמרות זאת כתובות הפרשיות – אחת לגבי השנה – בסדר הפוך!

ולכן מפרש רש"י, "למדת". כאן לומדים את החידוש ש"אין סדר מוקדם ומאוחר בתורה" – שגם כאשר התורה מדגישה את זמן ההתרחשות של מאורעות וציוויים, אשר כפי הנראה כוונת התורה לספר בכך את סדרם, גם אז ייתכן ש"אין סדר מוקדם ומאוחר בתורה".

ג. לאחר מכן ממשך רש"י ואומר: "ולמה לא פתח בזו מפני שהיא גנותן של ישראל, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל²⁰ במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד".

במבט ראשון אין מובן: אם "למדת שאין סדר מוקדם ומאוחר בתורה" מהי השאלה, למה לא פתח בזו... – "הרי זה עתה אומר רש"י שזאת מפני ש"אין סדר מוקדם ומאוחר בתורה"?

וכפי שרואים במקור של פירוש רש"י זה, בגמרא²¹, שלאחר מסקנת הגמרא, "זאת אומרת אין מוקדם ומאוחר בתורה" אין מבארת הגמרא את הסיבה לכך שהתורה אינה פותחת בפרשה

ומאוחר כו' וכו"ב, אלא שמודיע ומפרש סדר הזמנים בפסוקים ובפרשיות. ובפ' שם מפרש, אין מוקדם ומאוחר מודקדקים במקרא".

18 כמו בפ' בראשית שם.
19 וכמו בפ' וישלח שם, שהרי נאמר אח"כ (וישב לו, לח) ויבן אותו אביו, שפירושו יצחק (רש"י שם). וכן מובן בנוגע פירושו בשאר המקומות.
20 בדפוס ראשון ושני וכמה כתי" רש"י (שתח"י) ליתא תיבת, "ישראל".
21 פסחים ב, ג.

בעלי ה"ה, תוספות³⁴ ומפרשי רש"י³⁵

ונספך לזה (את"ל שגם לדעת רש"י בפשט"מ – מילת זכריו² מעכבתו מלאכול בפסח³ (כמ"ש במכילתא בא יב, מה. יבמות ע, ב. ועוד), ואשר גם היא דלא אפשר למול"ד (באופן הנ"ל) מעכבת⁴ הרי לפי זה צריך לומר שבמשך שנתים (מצי"מ עד חודש ניסן דשנה השלישית) הנה לכאז"ל מבני גולד בן זכר⁵ או עכ"פ לרובם⁶.

ועוד – שבדאי היו כו"כ מבני⁷ שהיו בגיל שכבר הפסיקו להוליד (ראה פרש"י לך ז, יז, ובארכה – לקו"ש [המתורגם] ח"כ ע' 87 ואילך) ומשה ואהרן בראשם. וכן היו כו"כ שהגיעו לגיל בר-מצוה במשך שנתים אלו, ועדיין לא נשאו נשים ולא נולדו להם בנים – וכל אלו מתווייבים – ע"פ הנ"ל – להקריב את הפסח. והנה כו"כ שקו"ש את המיעוט עשו את הפסח. דלפי פשוט דברי התוס' קדושין (רמב"ן עה"ת כאן. ובחידושי ליבמות עב, א. רד"ק ורלב"ג יהושע שם. רע"ב שם. ועוד) משמע שלא עשו, כמו שכתבו המפרשים בקדושין שם (ראה מהרי"ט שם טעם הדבר. שו"ת אבני או"ח ח"ב בסופו סי' תקלח).

אבל בריטבי"א יבמות שם ד"ה טמא, אבל מכאן ואילך לא עשו פסח הערלים אבל הגוילים עשו פסח (גם אלו שהיו בזכוריו ערלים). אמנם לשיטה זו (דכאן נחשב, ערל"ו זכריו באונס (ואינה) מעכבת בו" – ל' הריטבי"א שם) דרי כתב התוס' ביבמות (שם ד"ה משום) בפירוש הספרי, בגנותן של ישראל ספר הכתוב של עשו אלא פסח אחד" – , דעשו פסחים אבל לא עשו כתיקונן אלא אחד" (ועד"ו הוא בתוס' הרא"ש יבמות שם. ומוס'ף: "כלומר שבביל שהיו ערלים אע"פ דאינה מעכבת מ"מ לא ה"י ממש בתקוננו"). אשר לפי הנ"ל (שוה"ג ז' להערה זו"י) אין כן דעת התוס' קדושין שם. רמב"ן שם. ועוד. וראה יד דוד שם. מפרשים לתוס' יבמות שם.

אבל יש מפרשים (ראה לימודי ה' לימוד רא. אמבואה דספרי לספרי זוטא פרשתנו ט, ד. ועוד) שגם לדעת התוס' קדושין המיעוט עשו פסח לעצמן, ונגותן של ישראל שלא עשו הפסח כי רובן לא עשו (מתמת רחלות). אבל רש"י עה"ת כתוב בורר דעתו (כנ"ל בפנים), שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד⁸.

(ב) לשון הרע"ב, "שלא מלו במדבר כו' וכתוב כל ערל לא יאכל בו" הוא ע"ד לשון התוס' קדושין שם, "שהיו רובם ערלים וכתוב כל ערל לא יאכל בו". היינו שהם עצמם היו ערלים. אמנם לא זה. ובנים הראשונות במדבר לא היו רובם ערלים, והיו כוללים רובם לעשות הפסח. וצריך לפרש כוונתם דבנה"ו היו ערלים. ומילת זכריו מעכבת, כמ"ש ברמב"ן ורא"ש ח"ב – ראה בכ"ז מפרשים לקדושין שם יד דוד (קדושין שם. וש"מ). ועוד. וראה לקמן בפנים ההנהרה.

(ג) אבל רש"י לא הביא בפירושו עה"ת בא יב, מה. והגד והגד במכילתא שם דעת ר"י היא שאין מילת זכריו מעכבתו מלאכול בפסח.

(ד) ברש"י ברכה לז, ט: שאותם שנולדו במדבר של ישראל לא מלו את בניהם כו'. ולא כתב לפי שלא נשבו רוח צפנית וכי"ב (כביבמות עב. וע"א). וכמו שכתב בפירושו ליהושע ה, ב.

(ה) ברמב"ן עה"ת שם. ח"י הרמב"ן יבמות שם. רד"ק יהושע שם. ובמפרשים הנ"ל (מהרי"ט ושער המלך) בתוס' שם. וראה יד דוד שם. ולקמן בפנים ההנהרה.

(ו) ברש"י שבת פט. רע"ב ד"ה שפרו ורבו, "דכל אחד נתעברה אשתו וכל מצוות שרבו לכם לאהליכם". אבל בפשט"מ אין כל רמז ע"ז. ולהעיד שגם רש"י שם מטיים, ולא ידענא היכא ומיזא⁹.

(ז) כ"ה לכאורה לדעת התוס' קדושין שם (וראה מפרשים הנ"ל שוה"ג הב'). וכן מפורש ברלב"ג יהושע שם. ג.

ד. כן יש להבין את התשובה (של רש"י (עוד) "מפני שהיא גנותן של ישראל, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לאו הקריבו אלא פסח זה בלבד":

מהי הגנות" בכך, והרי רש"י פירש כבר לפני כן¹⁰, ש"תל"ה הכתוב מצוה זו^{30*} (קרבן פסח) בביאתם לארץ ולא נתחייבו במדבר אלא פסח אחד שעשו בשנה השנית על-פי היבור". כלומר, הם נצטוו במפורש בהקרבת הקרבן רק בארץ ישראל³¹

[וממילא היתה הקרבת הפסח במדבר, חוץ מהפעם הראשונה, אסורה (כי אסור להקריב במזבח, "אשר לא ציזה אותם"³²)],

ואדרבה – הקרבה זו במדבר היתה רק על-פי הדיבור³³.

מוקדם ומאוחר הכתוב תורה, הכא משמשה סדר תחלת הספר צריך ליישב יותר". אבל אינו מבאר טעם הדבר.

(30) בא יב, מה. וראה פירושו שם יג, ה.

(30*) כ"ה בדפוסו רש"י שלפנינו. וברא"ם העתיק מפרש"י "עבודו זו" כמו שהוא במכילתא. וכ"ה בדפוס ראשון וכמה כתי"ר רש"י (שתיח"י). ושם המשך הלשון ברש"י, "מביאתם לארץ ואילך" (ע"ד לשון המכילתא). ובסוף לשון רש"י, "ועל פי הדבור".

(31) ומובן שדוחק גדול לומר, שלפי פרש"י בפרשתנו, אין מצוה קרבן פסח תלוי³⁴ בביאה לארץ (ומה שנאמר ל' ביאה בפסח הוא לומר לך עשה מצוה זו בשביל שתיכנס לארץ) כמ"ש הרא"ם כאן (בפירוש הא'), ועוד, דהספרי והמכילתא (מקור פרש"י בא שם) הם מדרשות חלוקות – כי, כמדובר כמה פעמים³⁵, אין זה מתאים שרש"י יפרש במקום אחד היפך פירושו במקום אחר מבלי שיעיר ע"ז. ובפרט שכל תוכן פרשה זו שהוא ציווי ה' על עשיית הפסח, מדגיש שהוא ציווי מיוחד ע"פ הדבור, דאל"כ הרי זמנו ופרטי עשייתו כבר מפורשים (כמו שכתבו מפרשי התורה). ואם רש"י כאן קאי להשיטה שנתחייבו גם במדבר – הו"ל לפרש ולבאר הצורך בציווי ה' עוד פעם. ולהעיר מפרש"י ט, ד. ובמפרשי רש"י שם.

(32) ע"ד (ל' הכתוב) שמיני, י, א.

(33) ברע"ב על פרש"י כאן כתב (ועד"ו בבאר מים חיים כאן) ור"ל משום הדיינו טעמא שלא נתחייבו מפני שלא מלו במדבר כדכתי' בספר יהושע כי לא מלו אותם בדרך וכת' כל ערל לא יאכל בו והטעם שלא מלו היה מפני שלא נשבה רוח צפנית לפי שהיו נופיץ ומנדוץ מפני עונותיהם וסכנה ה' להם אם ימולו והיו נתחייבו גנותן של ישראל הכי איתמר בגמרא³⁶ (וראה גם גרמב"ו פרשתנו ע"פ. ועד"ו הוא בתוס' קדושין לו, ב ד"ה הואיל בתריץ הב' אלא שבתוס' שם מביא זה לפי הידיעה שגם במדבר נתחייבו³⁷).

אמנם מובן שדוחק לפרש מפרש"י בא, שזה שלא נתחייבו הוא לפי שלא מלו במדבר, שהרי א' עדיין לא למדנו שלא מלו במדבר, ב' לשון רש"י הוא, "תל"ה הכתוב מצוה זו בביאתם לארץ".

(*) ראה לקו"ש [המתורגם] חס"י ע' 423 וברתסמן שם הנהרה 13.

(א) בתוס' שם קאי גם על פרש"י שבפרשתנו. ואולי י"ל שלפני בעלי התוס' לא היה הפירוש הנ"ל ברש"י פ' בא. וראה משניכל לדוד לרש"י שם ט, ד, בכלל הספרים אשר לפני חסר כאן דבור שלש". וכן ליתא בדפוס שני שלפנינו וכמה כתי"ר רש"י (שתיח"י).

על ישראל, „שמות“, „ויקרא“, „במדבר“³⁸ עוסקת ב„חיבתן של ישראל“, כפי שמפרש רש"י בתחילתו של כל ספר: „ואלה שמות, להודיע זמירתן“; „ויקרא אל משה, לכל דברות ולכל אמירות ולכל ציוויים קודמה קריאה לישון זמירה“; „וידבר... במדבר סיני, מתוך זמירתן לפני מונה אותם כל שעה“.

וכן בספר בראשית העוסק בבריאת כל העולם כולו, „אמר רש"י מיד, „מה טעם פתח בבראשית“, אלא המטרה היא „כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים“.

וכיון שענין זה, של פתיחת ספר בתורה, כבר ידוע מן הספרים הקודמים, הכרחי לומר, ששאלת רש"י כאן „ולמה לא פתח ביו" מתעוררת משום שפרשה „זו" מבטאת את המעלה והחביבות של ישראל, ולפיכך היה מתאים יותר, לכאורה, שהיא תהווה את הפתיחה של ספר במדבר.

1. ההסבר הוא: חומש ויקרא הוא רובו ככולו ציוויים מהקב"ה אשר נאמרו למשה לאחר הקמת המשכן, וחומש במדבר עוסק בציוויים ובסדר של המאורעות של הנהגת בני ישראל במדבר³⁹. ואם כך היה מתאים לפתוח את ספר במדבר במעלתם של ישראל, שקיימו בפועל את ציווי ה'⁴⁰, „ויעשו את הפסח... ככל אשר ציה ה' את משה כן עשו בני ישראל“⁴¹ בשלימותו ובמילואו, שכל ישראל הקריבו את קרבן ה' במועדו, ובמשכן, כראוי⁴², עד כדי כך שהיו אשר תבעו „למה נגרע“.

למרות שה„פרשה שבראש הספר“ עוסקת בענין של „מתוך חיבתן“, כדלעיל, הרי בנוסף לכך שפרשתנו קודמת בזמן התרחשותה, ויותר מתאים היה לפתוח בפרשה זו עם ההדגשה שבה על חביבות ישראל, הרי החיבה של „מתוך חיבתן מונה אותם“ איננה חידוש. ענין זה כבר מובא

מסבירים, „דהיינו גנותן שנשתהו ליכנס לארץ עד מ' שנה מפני עון המרגלים“.

אך לפי פשוטו של מקרא, בדרכו של רש"י, קשה להסביר כך, כי:

(א) בפרשתנו – אודות הפסח – אין מוזכר ישראל לא נכנסו לארץ ישראל עקב עון המרגלים, ואדרבה בהמשך פרשתנו נאמר³⁶ ש„משה אמר, „נוסעים אנחנו אל המקום“ ועל כך מפרש רש"י „מיד עד ג' ימים אנו נכנסין לארץ, שבמסע זה הראשון נסעו על מנת להכנס לארץ ישראל“, וכלל אין מוזכרת כאן גנותן של ישראל³⁷?

(ב) ועיקר: לפי זה (1) ה„גנות“ היא בכך ש„נשתהו ליכנס לארץ עד מ' שנה“, ולא הקרבת הפסח, (2) אם מחשיבים זאת כ„גנות“ אין הדבר קשור רק לקרבן פסח, אלא לכל המצוות התלויות בארץ ובכניסה לארץ, ומדוע אפוא מייחסים את ה„גנות“ דוקא לקרבן פסח? ולהיפך, בכל יתר המצוות מסוג זה ה„גנות“ רבה יותר, כי אותן לא קיימו במדבר אפילו פעם אחת?

ה. כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את דברי רש"י „לא פתח בו מפני שהיא גנותן של ישראל“. ואין מובן: אם התורה אינה רוצה לציין „גנותן של ישראל“, מדוע מספרים בכל זאת את „גנותן של ישראל“?

מכך מובן, שההקפדה העיקרית בענין זה היא לגבי ה„פרשה שבראש הספר“, כי הפתיחה של ספר וכדומה צריכה להיות בענין העוסק ב„חיבתן של ישראל“.

וכפי שאנו אכן רואים, שהפתיחה של כל אחד משלשת הספרים שבתורה שבהם מדובר

הדוח הכי גדול לומר שלרש"י פלוגתא במציאות בין פש"מ ומדרש, שצ"פ הש"ס עשו עוד פסחים במדבר.

(34) קדושתן שם. וראה רמב"ן כאן.

(35) ראו"ס כאן ובפ"י בא. וראה שפ"ח כאן. ובכ"מ.

י, כס.

(37) בחזקוני כאן „אלא יש לומר גנות הוא להם שאם לא חטאו במתאוננים היו נכנסין לארץ באותו אייר כדכתיב והי בשנה השנית תחדש השני בעשרים החדש וגו' ויאמר משה לחובב נוסעים אנחנו כו' והיו עושים פסחיהם בארץ ועכשיו חטאו ועשו שם חודש כו'“.

ומלשוננו משמע דמפרש דהגנות בפרשה זו היא בהמשך הפרשה לקמן, דלפי פירש"י היתה הפתיחה כוללת גם את הפרשיות דלקמן (י, יא ואילך). אבל צע"ג בזה דמכיון דפשטות הקושיא, ולמה לא פתח ביו" היא כדי שיהיו הפרשיות כסדרן, פשיטא שאין מקום להקדים המאורעות דכ' אייר לפני הפרשה שבראש הספר מר"ח אייר, ובפרש שלפני הפרשיות דלקמן (י, א ואילך) הוצרך להודיע תחלה סדר הנסיעות וחגיגות הדגלים הנאמר בפרשה שבראש הספר.

(38) וגם בספר דברים „אלה הדברים אשר דבר משה“, שהן

דברי תוכחות" כפרש"י שם – מפרש רש"י ד. סתם את הדברים והוכידים ברוח מפני כבודן של ישראל“, אף שלאח"כ בהפרשה וכן בפ' עקב ויחי"ן בגלוי ובפירוש.

(39) להעיר מרמב"ן פרשתנו ע"פ (בתחלתו).

(40) להעיר מלשון רש"י בתחלת פירושו על התורה, „לא ה' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל“ (וראה בארוכה לקו"ש [המורגס])

ח"ה ע' 3 ואילך.

(41) פרשתנו ט, ה.

(42) ראה ספרי ע"פ שם: להודיע שבחן של ישראל שכשם

שאמר להם משה כן עשו.

תחילת חומש שמות⁴³. ולפיכך, היה מתאים יותר שהפתיחה של חומש זה תהיה בפרשתנו.

ויש להוסיף, שאם אכן חומש במדבר היה נפתח על ידי פרשתנו, היו הפתיחות של החומשים בסדר של מעלין בקודש – זו למעלה מזה:

פתיחת ספר שמות עוסקת בחיבתן של ישראל מצד עצמם, המתבטאת בכך ש„ומנאן“.

הפתיחה של ספר ויקרא עוסקת בחיבה של הקב"ה לישראל בענין הציוויים והמצוות, המתבטאת בכך שלפני כל הציוויים „קדמה

קריאה לשון חיבה“, וכפי שמדייק רש"י באמרו „לכל דברות ולכל אמירות ולכל ציוויים“, ולא

כדיבור למשה מצד עצמו, „אלא כפי שאומר רש"י בסיום דבריו „אבל לנביאי אומות העולם

נגלה עליהם בלשון עראי וטומאה שנאמר...“, משום שהם קשורים לאומות העולם.

והפתיחה של הספר שלאחר מכן, ספר במדבר, היתה עוסקת במעלה ובחיבה של

ישראל בכך שהקב"ה ציוה עליהם לאחר הקמת המשכן מצוה מיוחדת, שמצד עצמם הם לא היו

חייבים בה באותה שעה במדבר, ועצם ציווי זה כבר מצביע על שבחן וחיבתן של ישראל.

וישראל קיימו את המצוה, והקריבו את קרבן במשכן בשלימות, ככל אשר ציוה ה' את משה

כן עשו בני ישראל“, כדלעיל.

יותר מכך: כאן באים לידי ביטוי (א) המעלה והשבח של ישראל עד כמה עז היה רצונם לקיים

את ציווי ה', שאפילו „אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח“ דרשו וטענו

„למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו⁴⁴, (ב) החיבה של ישראל מאת הקב"ה, אשר קיבל

את טענתם ובקשתם „למה נגרע“ ואפשר להם להשלים ולהקריב את קרבן פסח שני.

ז. על כך משיב רש"י „מפני שהיא גנותן של ישראל, שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר

לא הקריבו אלא פסח זה בלבד“. שהחביבות המתבטאת בפרשה זו, בציווי על הקרבת פסח

במדבר – כהוראת שעה – ועל פסח שני, מתלווה בענין של גנות:

למרות ש„תלה הכתוב מצוה זו בביאתם לארץ“, בכל זאת אין זה כאשר המצוות

התלויות בביאה לארץ, שעצם חובתם אפשרית רק כשבאים לארץ⁴⁵,

בדאי המצוות כביכורים⁴⁶ ותרומות ומעשרות ואפילו מצות חלה⁴⁷ הקשורות לוגף

הארץ, לפירות ולתבואות של ישראל דוק בארץ ישראל, ואפילו ענינים כגון פטר חמור

שאינם קשורים דוקא לוגף הארץ, ואשר לפי דעה אחת בפירושו רש"י⁴⁸ תלויים דוקא בביאתם

לארץ – הרי החובה חלה רק בביאה לארץ⁴⁹, ואילו הקרבת קרבן פסח אפשרית גם

במדבר, אלא שהקדוש-ברוך-הוא לא חייב זאת למעשה⁵⁰ עד ביאת ישראל לארץ⁵¹.

ויותר מכך רואים בפרשה, שעקב בקשתם וטענתם של מספר קטן של יהודים, אשר טענו

„למה נגרע“, אפשר הקב"ה להקריב קרבן פסח ב"ד באייר כאשר הם יוכלו להקריב את קרבן

פסח, דבר שאיננו מצוי בשום מצוה על קרבן אחר, כפי שידוע שבאופן כללי – עבר יומו בטל

קרבנו⁵².

ואם כך, מתעוררת השאלה אפילו אצל בן החמש למקרא: כיצד ייתכן שבכל שלשים

ותשע השנים הללו כאשר היו ישראל במדבר, הם לא דרשו ולא בקשו מהקב"ה „למה נגרע“,

שהם רוצים להקריב „קרבן לה“, את קרבן פסח, ובמיוחד כאשר קרבן זה הצילים

במצרים⁵³, והביא לידי גאולתם ממצרים⁵⁴?

וקל וחומר: אם כאשר מספר קטן של יהודים טענו „למה נגרע“ נענה להם הקב"ה ואפשר להם

להקריב את הקרבן, עלי-אחת-כמה-זוכמה אילו היו כל ישראל, בידוע שקרבן זה אינו זהה

למצוות אחרות התלויות בארץ, כדלעיל, מבקשים מהקב"ה ומביעים את רצונם להקריב

את קרבן פסח, כפי שעשו זאת במדבר בשנה השנית, בודאי היו יכולים לבצע זאת.

45 ראה פרש"י מסעי לה, ב.

46 ראה פרש"י ר"פ תבוא.

47 ראה פרש"י שלח טו, יח.

48 בא יג, יא.

49 ראה בכהנ"ל (ע"ד ההלכה) קדושין לו, א ואילך.

50 להעיר מגורא לפרש"י כאן.

51 וי"ל שהו"ד דיוק לשון רש"י „ולא נתחייבו במדבר אלא פסח

אחד בלבד שעשו בשנה השנית על פי הדבור“, ולא בכמכילתא

שם, תלה הכתוב לעבודה זו מביאתן לארץ ולהלן, ולא נאמר שם

מלבד פסח אחד – כי לדעת המכילתא י"ל שהיו בגדר הוראת שעה

ואינו בגדר דהקרבת הפסח כמו שהו"א באי, משא"כ לדעת רש"י

ש„פסח אחד“ הו"א באותו גדר החיוב דפסח דורות.

52 פרש"י פנחס כח, יו"ד. יד. ובכ"מ.

53 כמ"ש (בא יב, יג) וראיתו את הדם ופסחתי עליכם גו'.

54 ראה פרש"י בא שם, ט.

43 אלא שמוכן שאינו דומה לגמרי, כי בריש פר' שמות

חזו ומנאן במיתתן להודיע חיבתן שנמשלו לכוכבים, ובריש

ספר במדבר, „מתוך חיבתן לפנינו מונה אותם כל שעה כו“.

44 ט, ו"ז.

על ידי אלו שלא הקריבו את הפסח בזמן. וגם האופן שבו נאמרה המצוה לישראל, לא היה על-פי הסדר ככל המצוות האחרות, שהקדוש-ברוך הוא ציוה מלכתחילה, אלא כמענה לבקשתם וטענתם של ישראל ה"טמאים לנפש אדם" – "למה נגרע".

בעבודת ה' זוהי עבודת התשובה, שלא כאדם העובד את ה' בדרך הישרה, אשר עשה האלקים את האדם ישר⁵⁷, אלא כאדם שנכשל, חטא ופגם ועבר את הדרך⁵⁸.

שווהי ממשעות הענין של טמא לנפש אדם, כפי שדובר כבר בהרחבה⁵⁹.

וזהו הרמו בדברי רש"י באומרו "מפני שהיא גנותן של ישראל, שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד", שגם ההקרבה במשך כל ארבעים השנים היתה צריכה לבוא באופן שאינו על-פי סדר, כפי שהקדוש-ברוך הורה להם להקריב את קרבן פסח שני בשנה השנית, דבר שאינו על-פי סדר המצוה, שהרי במדבר אינה חלה החובה, ובעיקר היה עליהם לבקש ולדרוש זאת מה'.

הסיבה לכך היא: במשך כל השנים, שהיו ישראל במדבר הם היו במצב שלאחרי חטא, אשר משום כך הם היו במדבר, כדלעיל, ולא במצב שבו היו ישראל בהקרבת קרבן פסח במצרים, כאשר הם היו במצב כאילו זה עתה, "גולדו"⁶⁰,

ולכן היה צורך במדבר בעבודה של "אין סדר" מצד ישראל, עבודה שמעל לסדר, "בשעתה חדא"⁶¹, עבודת התשובה.

י. לפי כל האמור לעיל יוצא, שבפרשתנו נלמדת חשיבות הענין של הבקשה, "למה נגרע". וכיון ש"התורה היא נצחית"⁶², הוראה נצחית, מובן, שהדבר חשוב בכל התקופות ובכל המקומות, ובמיוחד בתקופה הנוכחית⁶³.

וכך מובן לגבי בקשותיהם ותפילותיהם של בני ישראל⁶⁴ באופן כללי,

וזהו "גנותן של ישראל שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד" – כי אילו היו ישראל מבקשים מהקדוש-ברוך הוא, "למה נגרע" הם היו משיגים את רצונם ומקריבים את הקרבן במשך כל ארבעים השנים.

ח. אך לפי זה מתעוררת השאלה: כיצד ייתכן שמשנה ואהרן והדומים להם לא בקשו מהקדוש-ברוך הוא להקריב את קרבן פסח במשך כל שלשים ותשע השנים במדבר?

ההסבר לכך בפנימיות הענינים הוא:

כל מהותם של נשיאי ישראל היא ראשית כל המחשבה והעשייה למען ישראל. עד כדי כך שאנו רואים אצל משה רבינו, שהוא מסר נפשו עבור כלל ישראל, לא מסירות הגוף בלבד, אלא גם מסירות הנפש, כאמרו, "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת"⁵⁵.

ומכך מובן בעניננו:

"גנותן של ישראל" המתבטאת בפרשתנו, אינה מודגשת כל כך. כי אין אנו רואים שהשיגו את עצם הקרבת הפסח על ידי בקשה לקדוש-ברוך הוא, אלא את ההשלמה להקרבה שכל בני ישראל נתחייבו באותה שנה.

מצד שני: אילו בקשו משה ואהרן מהקדוש-ברוך הוא להקריב קרבן פסח, ואילו היו משיגים זאת בפועל, ואפילו – עבור כלל ישראל, הרי עצם דבר זה היה מבטא את "גנותן של ישראל" באופן מודגש עוד יותר, כי כך היו רואים שזו קרבן לה' שניתן להשיג את הקרבתו באמצעות בקשה לה' – ולמרות זאת לא בקשו אותו ישראל. ולפיכך ויתרו משה ואהרן על התעלותם באמצעות הקרבת קרבן פסח, אשר לא נצטוו בו, בהיותם רועים נאמנים, כדי לא להדגיש באופן גלוי יותר את "גנותן של ישראל" ולו כדי לשמור על כבודם של ישראל.

ט. לפי כל האמור לעיל ניתן לבאר על פי יינה של תורה שבפירוש רש"י, את הענין שהכלל "אין סדר מוקדם ומאוחר בתורה" נלמד דוקא מפרשה זו – "למדת":

חובת פסח שני⁶⁵, שהיא החידוש בפרשתנו, אינה כחובת פסח ראשון, וכמצוות אחרות בכלל, שנקבעו מלכתחילה על פי הסדר של התורה (בזמנם), אלא היא מופיעה מחוץ לסדר,

55 תשא לב, לב. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"כ"צ' ע' 193 ואילך.
56 בכל הבא לקמן ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח"ע' ע' 129 ואילך. וש"ש.

57 קהלת ז, כט.
58 ראה לקו"ש ח"א קפז, רע"א. וראה גם לקו"ת אחרי כו, ג. ראה לד, א (ועוד). שבת שובה סד, ד. סו, א. ובכ"מ.
59 לקו"ש ח"ח שם.
60 כנבואת יחזקאל קאפיטל טז.
61 זח"א קנט, א.
62 תניא רפ"ז.
63 ובפרט בזמן שבו לומדים וקוראים הפרשה המתאימה (ראה ספר השיחות תשי"ב ע' 29 ואילך).
64 שו"א, מי"ע בכל יום .. שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל

היהודים שלש פעמים בכל יום מימות החול „את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח“⁶⁷, ובסיום של כל התפילות, אף בשבת וביום טוב, „יהי רצון... שיבנה בית המקדש במהרה בימינו...“⁶⁸, כפשוטו – במהרה בימינו ממש.

(משיחות ש"פ בהעלותך תשמ"א)

ועל אחת כמה וכמה הבקשה הנפשית של כל אחד ואחד מבני ישראל, שתבוא הגאולה האמיתית והשלימה, באופן של „מיד הן נגאלין“⁶⁵, שהרי כבר „כלו כל הקיצין“⁶⁶, ובלשון תפילת העמידה, שמתפללים

יום" (רמב"ם ריש הל' תפלה. וראה כסף משנה שם. שרש מצות התפלה (בסהמ"צ להצ"צ) בתחלתו).

65) סנהדרין צו, ב.

66) לשון הרמב"ם הלכות תשובה פ"ז ה"ה.

67) בי"ב האמצעיות (ראה רמב"ם ריש הל' תפלה ה"ד. טושו"ע (ודארה"ז) א"ח סימן קיב), שהאדם „שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחנון“ (רמב"ם שם ה"ב).

לזכות

כ"ק אדוֹנֵנוּ מוֹרְנוּ זרְבֵינוּ

מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ

ויהי'ר שעי' קיום הוראת

כ"ק אדמו"ר מלך המשיח (בשיחת ב' ניסן ה'תשמ"ח)

להכריז יחי, יקויים הבטחתו הק',

שההכרזה תפעל 'ביאת דוד מלכא משיחא'

יחי אדוֹנֵנוּ מוֹרְנוּ זרְבֵינוּ מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ

לְעוֹלָם וָעֶד

הוספה

בשורת הגאולה

כו.

ובכל זה קומט צו נאָכמער הדגשה בדורות האחרונים, בעקבתא ועקבתא דעקבתא דמשיחא ובפרט בדורנו זה, דער דור האחרון פון גלות . . דוקא דער עקב שברגל, דער דור הכי אחרון, האָט דעם כח צו זיין „עולה מאלי“ און אויפהויבן די אַלע דורות שלפני זה, דורך דעם וואָס דער דור האחרון פון גלות ווערט דער דור הראשון פון גאולה – די גאולה פאַר אַלע אידן במשך כל הדורות!

ובפרט אז הרועה¹ אהרן הכהן שבדורנו – כ”ק מו”ח אדמו”ר נשיא דורנו . . דורך זיינע „קול קורא’ס” פון „לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה”², און די הכרזה³ אַז מ’דאַרף נאָר „צופוצן די קנעפלעך”, און דערנאָך – די הודעה אַז מ’האָט שוין דאָס אויך פאַרענדיקט, און עס דאַרף נאָר זיין „עמדו הכן כולכם”⁴ צו גיין מקבל זיין פני משיח צדקנו בגאולה האמיתית והשלימה.

(משיחות ש”פ בהעלותך, י”ט סיון תנש”א)

-
- (1) שכן נקרא אהרן במקרא מפורש „שלושת הרועים” (זכר’ יא, ח. וראה תענית ט, סע”א).
 - (2) נדפסו באגרות קודש שלו ח”ה ע’ ססא ואילך. שעז ואילך. תח ואילך. ח”ו ע’ תל ואילך.
 - (3) ראה שיהת שמח”ת תרפ”ט.
 - (4) ראה אגרות קודש אדמו”ר מהוריי”צ ח”ד ע’ רעט. „היום יום” טו טבת. ובכ”מ.

ובכל זה מתוספת הדגשה יתירה בדורות האחרונים, בעקבתא ועקבתא דעקבתא דמשיחא ובפרט בדורנו זה, הדור האחרון של הגלות . . דוקא העקב שברגל, הדור הכי אחרון, יש בכחו להיות „עולה מאלי” ולהעלות את כל הדורות שלפני זה, עי”ז שהדור האחרון דהגלות נעשה הדור הראשון דהגאולה – הגאולה לכל בני” במשך כל הדורות!

ובפרט שהרועה¹ אהרן הכהן שבדורנו – כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו . . ע"י ה"קול קורא" שלו ד"לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה"², וההכרזה³ שצריכים רק "לצחצח את הכפתורים", ולאחרי' – ההודעה שכבר סיימו גם את זה, וצריך להיות רק "עמדו הכן כולכם"⁴ ללכת לקבל פני משיח צדקנו בגאולה האמיתית והשלימה.

להביא את 770 הביתה!

כל מי שהיה ב-770 אי פעם, זוכר בודאי את שלל הקובצים והעלונים המחולקים בכל ליל שבת קודש כעת ניתן להשיג את חלקם ברשת האינטרנט, אצלך בבית! האתר מנוהל ע"י הרה"ת ר' יוסף-יצחק הלוי שגלוב וכתובתו: <http://www.moshiach.net/blind>
יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

לעילוי נשמת

ותיק וחסיד אי"א עוסק בצ"צ באמונה
מסור ונתון לעשות צדקה וחסד
בעל מעשים ומרץ ורב פעלים
הרה"ח התמים ר' שניאור זלמן ע"ה
בן הרה"ח התמים ר' יצחק אלחנן הלוי הי"ד
שגלוב

מקושר מאוד לכ"ק אדמו"ר מה"מ מליובאוויטש
ממיסדי ומנהלי הארגון "פרי"
לקרב את היהודים עולי רוסיא לאביהם שבשמים
ולהכניסם בבריתו של אאע"ה
המדריך והמשפיע שלהם ורבים השיב מעון
הפיץ תורה ע"י שיעוריו הרבים
ממנהלי ופעילי מבצע תפילין וכו'
השקיע כוחות רבים לטובת שכונת המלך
ולחיזוק כבוד רבני ליובאוויטש
זכה להעמיד דורות חסידים ואנשי מעשה
נפטר בשם טוב
כ"א תמוז ה'תשס"ו
ת' נ' צ' ב' ה'

לעילוי נשמת

איש חי ורב פעלים, איש הצדקה והחסד,
מקושר לכ"ק אדמו"ר מלך המשיח בכל מאודו ובכל נפשו,
עוסק בלהט בפירסום בשורת הגאולה והגואל
הו"ח ר' מאיר בן ר' שלמה ע"ה אביטן
נפטר כ"א סיון ה'תשע"ד
ת. נ. צ. ב. ה.

*

נדפס ע"י משפחתו שיחיו

היי שותף בהפצת עניני "משיח וגאולה"!!!
להקדשות ולפרטים נוספים:
טל.: 753-6844 (718) או 934-7095 (323)
אימייל: info@torah4blind.org

Be A Partner
In Spreading *Inyonei Moshiach U'geula!!!*
To Dedicate This Publication
In Honor Of Your Family Or A Loved One
For More Info. Call:
(718) 753-6844 or (323) 934-7095
or email: info@torah4blind.org

For this and other books on Moshiach & Geulah, go to:
<http://www.torah4blind.org>

TO DEDICATE AN ISSUE IN HONOR OF A LOVED ONE, CALL (323) 934-7095

הכתובת להשיג השיחות באינטרנט:
<http://www.torah4blind.org>